

nagynéni iránt érzett beteljesületlen szexuális vágy ugyanúgy kiszámítható elem, mint a hirtelen leleplezett viszony vagy a terhes szobalány.

A harminckét bolond családtörténete egy szövevényes labirintusba kalauzolja az olvasót, ahol minden egyes családtag kialakította a saját, egyedi viszonyulását az általa

tapasztaltakhoz és hallottakhoz. A történetek átírása ugyanúgy sikertelen taktikának bizonyul, mint elhallgatásuk vagy teljes tagadásuk; a családi hagyomány végső soron nem kerülhető meg a szereplők életében.

(Kácsor Zsolt: *A harminckét bolond*, Kalligram, 2017.)

Kolozsi Orsolya
Egy nagy de

Vida Gábor, a marosvásárhelyi Látó szerkesztője jó ideje, nagyon erős kötetekkel van jelen a kortárs irodalomban, de mostanáig nem igazán tudott megjelenni az ún. „fősdorban” (annak ellenére sem, hogy nagyon régóta a *Magvető* a kiadója). Már a *Fakusz három magányosságával* (2005) bizonyított, azóta több szövege jelent meg, de az első igazi, erőteljes sikert 2018-as, a Libri-díj várományosai közé is bekerülő regényével, az *Egy dadogás történetével* aratta. A kötet gyönyörű borítót kapott, egy fölülről fotózott fenyőerdő mély zöldje adja meg az alaphangulatot az olvasáshoz. Az erdő egyébként a szöveg egyik központi motívuma, a nyugalom, a természet, a „legjobb pszichiáter”; a gyerekkori kalandok, a futások színhelye, de elsősorban az otthonosság, a magunkra

találás élménye. A regény elbeszélője már kisgyermekként, és innentől kezdve egész életében az erdőben találja meg azt a helyet, ahol jól érzi magát, ahová kivonulhat, elmenekülhet a valóságból, ahol csönd van, maga lehet. „Jó volt hát az erdő, megóvta az álmaimat egy olyan közegetől, amelyben a pénzszerezésen kívül semminek nincs értelme...” Szimbolikusan az erdő lehet a „nagy, sötétlő erdő” is, melybe az emberélet útjának, vagy ez esetben a szépiprói pályájának felén juthat az ember. De akár az az erdő is, ahová az író kerül, ahol szünet nélkül bolyong, miközben egy úgynevezett nagyregényen dolgozik. Az erdő a szöveg metaforája ebben az esetben, mely elágazásokkal, újabb és újabb ösvényekkel van tele, s melyben nem csak az olvasó, hanem az író is gyakran eltéved.

Az *Egy dadogás története* három generáció sorsát felvonultató családregegy, ugyanakkor a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek Erdélyének bemutatása is, kis túlzással történelmi regény. Ha az elbeszélőre és a vele történetekre fókuszálunk, lehet akár fejlődésregény vagy önéletírás, de szociográfia, vallomás, anekdotagyűjtemény, esszéregény, Erdély-regény is. Mindez együtt és egyik sem. Rengeteg lehetőség, több nagyregény anyaga íródik itt egymásra, vázlatosan, a különböző elágazásokat, kitérő lehetőségeket inkább csak jelezve és felvázolva, mint részletesen kibontva. Ez a sokszínűség, az egymásra rétegződés a szöveg egyik legnagyobb erőssége. Nem választ magának fókuszot, minden téma egyaránt fontos itt, az öngyilkos traktoros nagybácsi lelkétől az aradi kollégium hangulatán át az öregedő franciatanárnőig. Az elbeszélő élete tárul fel, de minden összetevőjével együtt: a nagyszülők, szülők nemzedékének és életének bemutatása, az óvodai, az iskolai élmények, a katonaság, az erdőjárások, az első szerelem, a nyelvhez való viszony, a vallás, a családi hazugságok is előkerülnek. Látható, ahogyan a történelem és a külső környezet a családba íródik, a család pedig az emberbe, a lélekbe és akár a testbe is. Nincs is ez utóbbira jobb példa a dadogásnál, mely a szorongás megjelenéseként is értelmezhető. A dadogás persze (akárcsak az erdő) több jelentéssel rendelkezik. Egyrészt az elbeszélő beszédhibája, mellyel folyamatosan harcol, másrészt annak a dadogásnak a története is, ahogyan ezt a regényt írja. Éppen ezért, a fent említett többféle regényműfaj mellett metaregénynek is tekinthető a szöveg, hiszen nem csak a regényt olvassuk, hanem egy regény megírásának/meg nem írásának történetét is. Az a regény, amivel olvasóként végül találkozunk, nem az a regény, amit az elbeszélő meg akart írni, sokkal inkább annak a regénynek a hiánya. Egy kudarc története, de nem csupán egy regény hiányát látjuk, hanem azt, ahogyan ennek a megírásnak a lehetetlenségét konstatálva végül mégiscsak felépül egy szöveg: „A regény is egészen

másról szól, mert nem én írom, hanem írja magát, nem érdekli a gondosan elkészített vázlat...” A regény, amely írja önmagát, nem újkeletű megfigyelés. Vida könyvét nem is ez, hanem az teszi igazán érdekessé, ahogyan Erdélyről ír: „A *Nagy Erdély-regényt* most sem tudom megírni, mert valami egészen más jár az eszemben, egy vagy több lépcsőfokkal mélyebben. Különben Erdély ma már egy kisregény csupán, zsugorodik, és unja mindenki, elege van belőle, fásaszató, lerágott csont, és miközben a múlt meg a hagyományokra épülő jövőt firtatjuk, mindenki elfelé tart.” A nagy Erdély-regény valóban nem készül el a hagyományos, sokak által elvárt idealizált, tündérországot vizionáló értelemben. A szokásos klisék, közhelyek (melyekre ironikusan maga is utal: „borvíz, medveszar”) helyett megmutatja e homogénnek tűnő világ sokféleségét, azt például, hogy egy partiumi magyar és egy székely milyen messze is lehet egymástól. Az elbeszélő apja például egész életében magyarnak érezte magát, nem is érti, miért nevezik őt erdélyinek, mint ahogyan egy román érthetőbb jelenség számára egy székelynél. A narrátor mindkét ágról paraszti családból származik, de míg az egyik család az Aradhoz közeli alföldi faluban, Ágyán él, addig az anyai ág baróti, a Hargitához közel élő, erősen vallásos székely család. Ahogyan maga is utal rá, az előbbi a móríci, az utóbbi a Tamási Áron-féle irodalmi hagyomány felől ismerhető. A két család életkörülményeinek, sorsának bemutatásával arra is rámutat, hogy ami Budapest felől nézve egy homogén világ, az valójában egyáltalán nem az; kulturális, vallási, értékrendbeli különbségei egyaránt óriási szakadékoknak tűnnek. Egy aradi ugyanúgy idegen a Székelyföldön, mint egy ún. magyarországi magyar. Az évtizedek óta a csapból is folyó erdélyi sztereotípiák lerombolása, de legalábbis megkérdőjelezése ez a regény, a hamis nosztalgiával és pátosszal való szakítás, ráadásul olyasvalaki tollából, aki rendkívül hitelesnek tűnik, aki képes máz és vigasz nélkül tekinteni a világra, amelyben él.

Ez a(z) önmagával szemben is) mindig következetes, szigorú, mindenre rákérdező nézőpont (elég egy korábbi kötet, *A kétely meg a hiába* címére gondolni) erőteljesen tetten érhető a szövegben, és jól példázza a regény keretét alkotó *de* kötőszó is. Az első mondat („De-vel nem kezdünk mondatot...”) már önmagában mutatja ezt a szembenállást a berögzült, megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor teljesen értelmetlen elképzelésekkel, mert hiszen miért ne kezdhettünk mondatot (vagy akár regényt is), de-vel? Az utolsó mondat („De.”) pedig azt erősíti fel, hogy bármilyen megállapításhoz, meglátáshoz jutunk is el, az mindig megkérdőjelezhető, arra mindig rá lehet kérdezni, utána bármikor beilleszthető ezzel a rövid ellentétes értelmű kötőszóval kezdődő mondat. Ez a fajta bizonytalanság, a végleges és biztosnak tűnő megállapítások elutasítása, egy már megrajzolt kép kritika nélküli elfogadása természetesen nem csak Erdéllyel kapcsolatban merül fel, hanem gyakorlatilag bármikor alkalmazható. A regényben nagyon hangsúlyos a személyes és családi elfojtások és a helyettük megjelenő pótcselekvések feltárása, ábrázolása. A látszat fenntartása alapvető elvárás ebben a világban, a zárt paraszti közösségekben a túlélést is jelenti, de a később városba költöző utódok is nehezen szabadulnak tőle: „Mi egy rendes család vagyunk, mondja anyám,

valahányszor arra a következtetésre jutok, hogy mint egy rendes családban, nálunk sincs rendben valami. Nálunk sincs rendben semmi, csak úgy tűnik, és úgy teszünk, mások is elhiszik, vagy másokat sem érdekel, hogy mi van pontosan, vagy mi nincs.” Mindenkinek hiányzik valami, mindenki rejteget valamit. Erre rákérdezni, erről gondolkodni nem szabad. Az apai nagypapa az alkoholizmusba, az anyai nagypapa a bigott vallásosságba menekül. A nők mintha jobban bírnák. Az egyik nagybácsi öngyilkos lesz, a másik folyamatosan lázad. Az elbeszélő pedig csak kérdez, megfigyel és rezignáltan néz szembe azzal, ami adatott, a helyett, amit látni lenne jó.

Nem egy dacos, lázadó könyv ez, sokkal inkább szigorú számbavétele annak, ami van. Egy élet története az egyetemre való bekerülésig, két nagycsalád története, egy házasság története, a székely és az alföldi falu története, az erdő szépségének története, egy menekülés és egy maradás története, Erdély története, a hétköznapi traumák története. Egy regény hűlt helyén több nagyszerű regény vázlata. És egyáltalán nem biztos, hogy mindeközben nem született meg a Nagy Erdély-regény. (De.)

(Vida Gábor: Egy dadogás története,
Magvető, 2018.)